

Kríza v Andskom regióne – aktéri a výsledky

Ivan Kováč
apríl 2008

Andský región dlhodobo patrí k politicky a bezpečnostne menej stabilným regiónom sveta. Príčinou tohto postavenia sú jednak zložité vnútorné procesy v jednotlivých štátoch ako aj konfliktné zahraničnopolitické smerovanie krajín. Základní hráči v regióne, Kolumbia a Venezuela, trpia špecifickými internými problémami umocnenými vzájomne inkompatibilnou orientáciou zahraničnej politiky, ktorá je motorom sústavného napätia. Hlavným zdrojom nestability v regióne sú FARC, ktoré pôsobia ako celoregionálna teroristická skupina s aktívnymi bunkami vo všetkých jeho štátoch. Súčasný kolumbijský prezident A. Uribe (od 2002) od nástupu do funkcie preferuje vo vzťahu k FARC prístup „tvrdej ruky“, čo ho stavia do konfliktu s H. Chávezom, požadujúcim pre FARC priznanie štatútu vojenskej skupiny. Dôležitou súčasťou tejto hry je aj niekoľko stoviek rukojemníkov v rukách FARC, ktoré im slúžia ako štít pre vyjednávanie s vládou.

Cieľom tohto príspevku je analyzovať záujmy, stratégie a výsledné efekty krízy z marca 2008 z pohľadu aktérov bezprostredne zainteresovaných v konflikte. Pohľad na ich akcie nám umožní vytvoriť si komplexný obraz o Andskom regióne a jeho politickej realite.

Atentát na Raúla Reyesa

Rozbuškou divokých udalostí prvého marcového týždňa bolo zastrelenie muža číslo 2 v hierarchii FARC, hovorca a, ako sa neskôr ukázalo, hlavného spojiva v kontaktoch guerrilly so svetom Raúla Reyesa. K jeho zastreleniu došlo po leteckom ataku kolumbijskej armády smerom na územie Ekvádoru. Následným krátkodobým preniknutím do územia ekvádorskej džungle s cieľom zaistenia pozostatkov padlých bojovníkov pripravila Kolumbia horúce chvíle nielen pre vlády v Quite či Caracase, ale aj pre celý rad odborníkov na medzinárodné právo.

Kabinet ibero-amerických štúdií

* Filozofická fakulta * Univerzita Hradec Králové *

Počiatkové opojenie z „najtvrdšieho úderu aký doteraz Kolumbia uštedrila FARC“¹ bol prezident Uribe nútený vymeniť za hľadanie odpovede na ekvádorskú otázku, ako je možné, že kolumbijské zložky prekročili jeho hranicu. Do konfliktu sa okrem toho angažovane vložila Venezuela, ktorá, držiac stranu s Ekvádorom, dokonca ako prvá mobilizovala vojsko do pohraničnej zóny s Kolumbiou a ústami Cháveza vyhlásila, že prípadná podobná akcia do Venezuely ako sa stala v Ekvádore by bola považovaná za *casus belli*.² V nasledujúcich dňoch došlo k prerušeniu diplomatických stykov a vykázaniu veľvyslancov Kolumbie z Ekvádoru, Venezuely a neskôr aj Nikaraguy.

Významným prvkom konfliktu sa stali informácie z Reyesových počítačov zaistených v zbombardovanom tábore bezprostredne po ataku. Údaje z nich získané a Kolumbiou následne prezentované hovoria o veľmi závažných skutočnostiach. Počítače odhalili zmienky o Chávezovej finančnej podpore pre FARC rádovo v stovkách miliónov dolárov aj o vyjednávaniach R. Correu s FARC prostredníctvom ministra vnútra, ktorý dokonca dával guerrille istotu *FARC-friendly* zloženia ekvádorských bezpečnostných síl v pohraničnej oblasti a uisťoval guerrillu o záujme Correovej vlády nadviazať s ňou formálne styky. Dáta z počítačov odkryli aj snahy FARC o kúpu uránu od Venezuely s cieľom jeho obohacovania, čím sa stali pre Kolumbiu dostatočne silnými argumentmi na podanie žaloby proti Chávezovi na Medzinárodný trestný tribunál pre „zločiny proti ľudskosti“.³

Riešenie konfliktu sa v ďalších dňoch dostalo na pôdu regionálnych medzinárodných organizácií. Najskôr bolo predmetom rokovania na pôde Organizácie amerických štátov, ktorá na mimoriadnom zasadnutí Stálej Rady 4. marca 2008 rokovala o spoločnej pozícii k spomenutým udalostiam. Rokovanie sa premenilo na arénu pre boj Ekvádoru, ktorý požadoval výslovné odsúdenie Kolumbie za porušenie územnej suverenity, s Kolumbiou požadujúcou prijatie rezolúcie, ktorá by zároveň odsúdila terorizmus a zaviazala krajiny kontinentu k boju proti nemu. OAS sa podarilo dospieť k spoločnému dokumentu, v ktorom bol akt kritizovaný a označený za porušenie ekvádorskej územnej suverenity. Rada však

¹ Slová ministra obrany Kolumbie J.M. Santosa. pozri napr.:

http://www.libertaddigital.com/noticias/noticia_1276324832.html (14.4.2008)

²http://www.elpais.com/articulo/internacional/Chavez/advierte/Bogota/seria/causa/guerra/incursion/militar/Venezuela/elpepuint/20080302elpepuint_1/Tes (15.4.2008)

³ <http://web.presidencia.gov.co/sp/2008/marzo/05/14052008.html> (17.4.2008)

Kabinet ibero-amerických štúdií

* Filozofická fakulta * Univerzita Hradec Králové *

neprijala návrh na výslovné odsúdenie Kolumbie a zhodla sa len na vytvorení vyšetrovacej komisie a jej vyslaní priamo do terénu. Opraty efektívneho vyriešenia konfliktu tak musel prevziať Summit hláv štátov Grupo del Río v Dominikánskej republike 7. marca 2008. Východisková pozícia Kolumbie sa medzitým zhoršila aj v dôsledku prerušenia diplomatických stykov zo strany Nikaraguy, čím musela de facto čeliť trom protivníkom. Na Summite sa napriek počiatočnej ostrej výmene názorov podarilo vďaka podnetu predsedajúceho prezidenta-hostiteľa dosiahnuť uvoľnenie napätia a stisky rúk medzi Uribem a Corream, ktoré vyvolali priaznivé reakcie aj zo strany Venezuely a Nikaraguy, ktorá dokonca okamžite ohlásila obnovenie diplomatických stykov s Kolumbiou.

Udalosti spomínaných dní zachytili panorámu regiónu do poslednej bodky – od venezuelskej vojenskej mobilizácie na hranicu s Kolumbiou, cez prerušenie diplomatických stykov 3 krajín s Bogotou až po záverečné zbratanie sa, objatia a stisky rúk na Summite Grupo del Río v Dominikánskej republike. To všetko vytvára obraz o zložitej mozaike regiónu. Okrem toho, definitívne vyriešenie krízy a najmä obnovenie dôvery medzi Kolumbiou a Ekvádorom je stále v nedohľadne.

Pozadie regionálneho napätia

Príčinou prečo sa diplomatické akcie a slovné prestrelky po úspešnom atentáte na Raúla Reyesa vyvíjali tak špirálovite extrémne je skutočnosť, že v regióne panuje dlhodobé napätie v dôsledku miestami latentného, inokedy zase otvoreného súperenia a protirečenia medzi Kolumbiou a Venezuelou, s externým zapojením Ekvádoru na stranu Venezuely. Bilaterálne spory sa odohrávajú na pozadí vnútro politickej a zahraničnopolitickej orientácie oboch štátov, ktorá je v oboch prípadoch silne divergentná. Venezuela postavila svoju zahraničnopolitickú doktrínu na sústavnej ostrej kritike USA a prezidenta Busha, zatiaľ čo Kolumbia zostáva Washingtonu verná ako jeden z mála pevných spojencov v Latinskej Amerike. Na pôde Latinskej Amerike neexistujú dve krajiny s odlišnejšou zahraničnou politikou než práve títo dvaja susedia. Americký vplyv v Kolumbii je umocnený každoročným finančným balíkom prostredníctvom rozvojového plánu *Plan Colombia* na boj s narkoobchodom a guerrillami. Silný nexus oboch štátov spečatený podpisom tohto plánu v roku 1999 medzi vtedajšími prezidentmi B. Clintonom a A. Pastranom je umocnený

Kabinet ibero-amerických štúdií

* Filozofická fakulta * Univerzita Hradec Králové *

aktívnou ekonomickou výmenou a, v neposlednom rade, aj poskytovaním vojenskej techniky a know-how pre kolumbijskú armádu a tajné služby. Linka Bogotá-Washington badateľne spevnela od nástupu nových prezidentov pochádzajúcich z rovnakej časti politického spektra. Pravičiar Uribe sa tým dostal do ostrého protikladu k svojmu susedovi, ultraľavičiarovi Chávezovi. Okrem toho, Chávez zastáva nevyjasnenú pozíciu k FARC pričom jeho postoj osciluje okolo bodu tichých kontaktov až aktívnej spolupráce s touto guerrillou. Tieto dve základné charakteristické črty oboch krajín tvoriace jadro ich *policy making* tak vytvárajú priestor na vznik konfliktných situácií a nedorozumení a sú živnou pôdou prehlbujúcej sa regionálnej nestability. Hoci obe krajiny väčšinu z posledných rokov značne posilnili kooperatívnu dimenziu vzájomných vzťahov, najmä v dôsledku rastúcej vzájomnej prepojenosti, bezkonfliktná spolupráca sa v súčasných podmienkach javí ako ťažko dosiahnuteľná.

Regionálna panoráma boja proti FARC

Transformácia interného kolumbijského problému boja s FARC na regionálny bezpečnostný problém najvyššieho významu začala už počas vlády prezidenta A. Pastranu (1998-2002), ktorej sa dostalo značnej podpory zo strany Washingtonu. Od platnosti *Plan Colombia* je možné povedať, že USA sa stali externým participantom v tomto boji, pričom zohrávajú kľúčovú rolu pri financovaní kolumbijskej vojenskej techniky a poskytovaní know-how a tajných informácií. Okrem toho, po neúspechu humanitárneho vyjednávania Pastranovej vlády nastúpil v roku 2002 na prezidentský post A. Uribe, ktorý predstavil oveľa tvrdší prístup k FARC založený na koncepte *demokratickej bezpečnosti*, ktorého podstatou je „posilniť a garantovať právny štát na celom území (Kolumbie) prostredníctvom posilnenia demokratickej autority.“⁴ Demokracia a bezpečnosť, ako dve slová tvoriace základnú os tohto projektu, sa stali najvyšším cieľom, ktorému je podriadená politická činnosť vlády. Vo vzťahu k FARC z dokumentu vyplýva, že prezident chápe problém terorizmu a narkoobchodu ako dva najdôležitejšie problémy krajiny a hrozby pre demokraciu, čím stavia FARC do úlohy

⁴ República de Colombia. 2003. *Política de Defensa y Seguridad Democrática*. Bogotá, D.C.: Presidencia de la República. Ministerio de Defensa Nacional. s. 12. Dostupné na: http://www.colombiaemb.nl/es/seguridad/pol_seguridad_democratica.pdf, s.12 (17.4.2008)

Kabinet ibero-amerických štúdií

* Filozofická fakulta * Univerzita Hradec Králové *

hlavného nepriateľa štátu. V prejave na VZ OSN v septembri 2007 svoj postoj definoval celkom jasne, keď uviedol, že „tí, čo sú v zbrani, financovaní drogami, nepovstali proti utláčaniu ale sú teroristami proti slobode.“⁵ Cesta porážky ozbrojených skupín aj s využitím sily sa stala strategickou prioritou oboch Uribeho volebných období.

Postoj Ekvádoru ku konfliktu vychádza z presvedčenia o tom, že problém s FARC je vnútorným problémom Kolumbie, na základe čoho krajina vyznáva princípy neutrality a nezasahovania do tohto konfliktu. Tento prístup je obzvlášť charakteristickým pre súčasného prezidenta Correu, ktorý vyjadril presvedčenie, že „Ekvádor sa nemôže vmiešavať do vnútorného konfliktu Kolumbie.“⁶ Ešte na jeseň 2007 to jednoznačne potvrdila aj vtedajšia ministerka zahraničných vecí M.F. Espinosová a základnú líniu ekvádorského prístupu k problému Kolumbie s FARC zhrnula do tvrdenia, že krajina „nebude intervenovať do vnútorných konfliktov tejto krajiny, pretože nielenže rešpektuje princípy autodeterminácie, ale potvrdzuje svoju politiku nezasahovania do interného kolumbijského konfliktu.“⁷ Tento postoj nenašiel prílišné pochopenie v Kolumbii najmä preto, že prezencia a pôsobenie guerríl na území Ekvádoru, najmä v okolí hranice s Kolumbiou, má dlhodobý charakter. Nevýhodou pre Kolumbiu, okrem tohto postoja, sú aj však obojstranné „ekonomické limity a charakteristika terénu, ktoré znemožňujú rigoróznejšiu kontrolu spoločnej hranice.“⁸

Rola, ktorú v boji s FARC zohráva venezuelská vláda má pre náčrt regionálnej panorámy veľký význam. Politika H. Cháveza voči Kolumbii je totiž charakterizovaná dvomi tendenciami. Na jednej strane je to tvrdá kritika a časté slovné výpady voči prezidentovi Uribemu, ktorého označuje za „lokaja impéria“ slúžiaceho záujmom USA. Na druhej strane stojí Chávezova pozícia voči FARC, založená na prinajmenšom ideologickej afinite s ľavicovými marxistickými povstalcami. Vzťahy, ktoré Chávez dlhodobo udržuje s poprednými predstaviteľmi guerrilly „sa zdajú ísť za rámec dialógov potrebných pre

⁵ <http://web.presidencia.gov.co/sp/2007/septiembre/27/02272007.html> (17.4.2008)

⁶ <http://www.presidencia.gov.ec/noticias.asp?noid=11314> (18.4.2008)

⁷ <http://www.presidencia.gov.ec/noticias.asp?noid=11314> (18.4.2008)

⁸ Pachano, Simón. 2008. „La nueva dimensión del conflicto colombiano.“ Madrid: Análisis Real Instituto Elcano n. 38/2008. s. 4. Dostupné na: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Elcano_es/Zonas_es/America+Latina/ARI38-2008 (17.4.2008)

Kabinet ibero-amerických štúdií

* Filozofická fakulta * Univerzita Hradec Králové *

oslobodenie unesených.⁹ Vysoko pravdepodobné prepojenie Cháveza s FARC je teda jedným z gordických uzlov konfliktu, keďže bez efektívnej podpory Venezuely má prezident Uribe v boji proti FARC silne zviazané ruky. Vzájomná nedôvera oboch lídrov a rola, ktorú v ich bilaterálnom vzťahu zohrávajú USA spôsobujú, že konštruktívna participácia Venezuely na definitívnom vyriešení konfliktu s FARC bola už dávnejšie obmedzená len na možnosť využitia dobrých kontaktov na sprostredkovanie prípadnej výmeny zajatcov. Po zrušení mandátu pre toto vyjednávanie v novembri 2007 sa podarilo dosiahnuť jednostranné oslobodenie 2 zajatcov v januári 2008, čo Chávez využil na navrhnutie štatútu povstaleckej skupiny pre FARC, čo by znamenalo ich vyškrtnutie z listiny teroristických organizácií. Chávez požiadal EÚ a Latinskú Ameriku o „uznanie politického charakteru kolumbijského povstania a stiahnutie (FARC) z listiny teroristických skupín ako krok k oslobodeniu ďalších unesených a k mieru v krajine.“¹⁰ Súčasná pozícia Venezuely tak predstavuje pozíciu medzinárodného propagátora myšlienky legitimacy povstaleckého boja v Kolumbii a nutnosti medzinárodného odobrenia politického štatútu pre FARC. Zároveň tým odmieta vojenskú cestu boja proti guerrille, ktorý vidí možnosť definitívne vyriešiť len cestou rokovania s FARC ako legitímnou politickou silou.

Kontroverzná jeseň 2007

Negatívnym efektom pre bilaterálne kolumbijsko-venezuelské vzťahy boli udalosti z jesene 2007. Prezident Uribe na jej začiatku poveril Cháveza a opozičnú kolumbijskú senátorku P. Córdobovú mediáciou s FARC v snahe dospieť k humanitárnej dohode a prepusteniu rukojemníkov. Na tento účel im vyčlenil končný termín 31. december 2007. S Chávezom okrem toho uzavrel gentlemanskú dohodu o tom, že počas výkonu svojich aktivít nebude priamo kontaktovať vysokopostavených funkcionárov Kolumbie a zasahovať tak do vnútorných záležitostí krajiny. Hlavnou snahou Uribeho v tomto smere bolo vytýčiť limity pre Chávezovo konanie a zachovať bezpečnostné zložky štátu, kľúčový nástroj v boji proti FARC, absolútne mimo dosahu a potenciálneho vplyvu Cháveza. Pozadím bolo jeho presvedčenie, že Chávez je síce dôležitým elementom a ako osoba s potenciálnymi kontaktmi na FARC aj

⁹ tamtiež, s. 4.

¹⁰ <http://www.jornada.unam.mx/2008/01/12/index.php?section=mundo&article=022n1mun> (18.4.2008)

Kabinet ibero-amerických štúdií

* Filozofická fakulta * Univerzita Hradec Králové *

cenným prvkom humanitárnej výmeny, ale na druhej strane existovala opodstatnená obava z Chávezovho manipulatívneho potenciálu, ktorý mohol využiť na úkor Kolumbie. V dôsledku telefonického rozhovoru, ktorý Chávez viedol v novembri bez vedomia prezidenta priamo s vysokým predstaviteľom kolumbijskej armády podľa Uribeho spomínajú gentlemanskú dohodu porušil. Uribe preto vyhlásil 21.11.2007 Chávezovu mediáciu za ukončenú, na čo Chávez reagoval „zmrazením“ vzájomných vzťahov. Podstatou Uribeho rozhodnutia však bola skutočnosť, že snahu Cháveza o poskytnutie politického štatútu pre FARC vnímal ako hrozbu, keďže „terorizmus a politika sa nemôžu miešať“, pričom zároveň poukázal na charakteristiku vývoja posledných mesiacov konštatovaním, že guerrilla „zneužíva humanitárnu dohodu na získanie politického protagonizmu a zároveň pokračuje v zabíjaní, čím kombinuje formy boja.“¹¹

Vzájomné vzťahy Kolumbie s Ekvádorom boli v poslednom období rovnako poznačené napätím. Príčinou okrem podobných východiskových charakteristík ako v prípade vzťahu s Venezuelou bolo aj aktívne pôsobenie FARC na ekvádorskom území, kde existovalo niekoľko táborov využívaných guerrillami na útek a úkryt pred kolumbijskou armádou. V októbri 2007 prezident Uribe namietal svojmu náprotivku R. Correovi malú angažovanosť krajiny proti existencii a prezencii FARC na ekvádorskom teritóriu. Na druhej strane prezident Correa ešte v júli 2007 zasiahol do bilaterálnych vzťahov protestom proti kolumbijskej praktike vypaľovania zakázaných drogových plantáží v pohraničnom pásme pomocou herbicídov. Ekvádor už vtedy vyhlásil, že „má pripravenú súdnu cestu.....a pôjde až k Medzinárodnému súdnemu tribunálu v Haagu, aby odsúdil tieto vypaľovania“¹² na druhej strane hranice. Pingpong názorových výmen sa tak vyvíjal bez praktického výsledku.

Panoráma regiónu načrtnutá v líniách spomínaného vývoja tak len podčiarkuje zložitosť pozície, s ktorou Kolumbia vstupuje do každodenného boja s FARC. Dlhodobá apatia a nečinnosť ekvádorského prezidenta a stále nevyjasnená Chávezova pozícia k týmto guerrillám spôsobujú, že Kolumbia sa už dlhšiu dobu musí vyrovnávať so skutočnosťou, že v boji proti marxistickej guerrille nemôže počítať s jedným z kľúčových elementov – cezhraničnou spoluprácou so susednými štátmi. Absencia kooperácie a jednoznačného angažovania sa

¹¹ <http://web.presidencia.gov.co/sp/2007/noviembre/22/20222007.html> (17.4.2008)

¹² <http://www.presidencia.gov.ec/noticias.asp?noide=10061&hl=true> (17.4.2008)

Kabinet ibero-amerických štúdií

* Filozofická fakulta * Univerzita Hradec Králové *

všetkých 3 krajín proti FARC je jednou z príčin prečo udalosti 1. marca prebehli takým nezvyčajným spôsobom a prečo sa kroky štátov vyvíjali po silne konfliktnej osi.

Kolumbia

Bezprostredne po atentáte sa Bogotou niesli uspokojujúce vyhlásenia o tom, že Kolumbia „dnes podnikla ďalší krok vpred v boji proti terorizmu“ a zasadila FARC tvrdý úder. Hoci samotný prezident Uribe informoval kolegu Correu o všetkých detailoch, ktoré sa odohrali, reakcia zo strany Ekvádoru nebola pre Kolumbia nijako príjemná. Correa kolumbijskú akciu považoval za „neakceptovateľnú agresiu zo strany ozbrojených síl Kolumbie“ a označil ju za „masakru“.¹³ Po vyjasnení sa ekvádorskej pozície sa Kolumbia rozhodla pre zmierlivú taktiku ospravedlňovania sa a vysvetľovania dobrého úmyslu akcie, ktorá „v žiadnom prípade nemala byť vnímaná ako nerešpektovanie ekvádorskej územnej suverenity a integrity.“¹⁴ Stratégia prezidenta Uribeho sa zamerala na hlásanie doktríny boja proti terorizmu bez hraníc a „právo legítimnej obrany“¹⁵. Na jednej strane uznávala rozporuplnosť svojho konania s ohľadom na medzinárodné právo a princípy teritoriálnej integrity a suverenity, na druhej strane však odkazovala na základný úmysel akcie argumentom, že Kolumbia má právo bojovať všetkými dostupnými prostriedkami proti narušiteľom svojej bezpečnosti a boj proti FARC ako teroristickej skupine by mal byť vnímaný ako všeobecná a morálne záväzná povinnosť aj pre susedné štáty.

Najpriliehavejšie odkryl kolumbijské námietky minister obrany J.M. Santos, ktorý vyjadril presvedčenie, že udalostiam sa dalo zabrániť, ak by existovala väčšia kooperácia Quita v boji proti guerrillovým skupinám. Poukázal tým na kľúčový problém stojaci na pozadí celého konfliktu. V diplomatickom šachu rozohranom aktérmi konfliktu však zostala Kolumbia osamotená a jej pozícia a argumenty nenašli podporu iných latinskoamerických štátov. Jediným štátom kontinentu, ktorý jej vyjadril plnú podporu tak zostali USA

¹³ <http://www.presidencia.gov.ec/noticias.asp?noid=12881&hl=true> (18.4.2008)

¹⁴ <http://www.elmundo.es/elmundo/2008/03/03/internacional/1204512283.html> (18.4.2008)

¹⁵ http://www.minrelext.gov.co/wps/portal/!ut/p/.cmd/cs/.ce/7_0_A/.s/7_0_1Q8/ th/J_0_S6/ s.7_0_A/7_0_1R1/_s.7_0_A/7_0_1Q8 (18.4.2008)

Kabinet ibero-amerických štúdií

* Filozofická fakulta * Univerzita Hradec Králové *

podčiarkujúce tým dôležitosť vzájomnej aliancie nielen z hľadiska boja proti narkoobchodu, ale aj vytvárania protiváhy Chávezovmu vplyvu v regióne.

Pozitívnym prvkom, ktorým Kolumbia odmietla eskaláciu krízy, bolo rozhodnutie o nemobilizovaní armády na hranice so susedmi, ktorí už v tom čase mobilizovali svoje zložky do pohraničných oblastí. Politika chladnej hlavy vo vojenskej oblasti a spoliehanie sa na diplomatické nástroje boja sú pozitívnym prvkom kolumbijského účinkovania v tejto kríze a vo svetle vtedajších okolností možno rozhodnutie nemobilizovať označiť za krok, ktorý zabránil možnému ďalšiemu stupňovaniu krízy a zahatal jej prípadné „obohatenie“ o vojenský aspekt.

Diplomatickým úspechom Kolumbie bol fakt, že aj napriek tomu, že nemala oporu prakticky žiadneho iného štátu Latinskej Ameriky, dokázala si obhájiť svoju pozíciu na pôde OAS a zabrániť prijatiu neželanej rezolúcie o výslovnom odsúdení jej činov, ktorá mohla v extrémne viesť až k vylúčeniu krajiny z organizácie.

Najdôležitejším výsledkom tejto krízy pre Kolumbiu je však zistenie, že v konflikte s FARC nemôže počítať s podporou dvoch susedných krajín, v ktorých je činnosť guerrilly veľmi čulá a opretá o vysoký stupeň tolerancie, resp. tichej kooperácie zo strany vládnych predstaviteľov a bezpečnostných zložiek štátu. Reyesove počítače navyše odkrývajú údaje, ktorých hodnovernosť je síce Quitom a Caracasom spochybňovaná, avšak v Kolumbii vyvoláva pocit odhalenia nepríjemnej reality - vysokého stupňa penetrácie FARC v susedných krajinách a pokročilé štádium tolerancie ich aktivít zo strany vlád susedných krajín. Počas Summitu Grupo del Río síce došlo k formálnemu urovnaniu sporu a odvolaniu žaloby na Cháveza, napriek tomu tieň informácii získaných z inkriminovaných počítačov bude vyprchávať veľmi pomaly a na vzťahoch Kolumbie v trojuholníku krajín pod Andami sa rozhodne prejaví – minimálne stratou dôvery v susedné vlády.

Ekvádor

Pozícia krajiny v tejto kríze vychádzala z premisy obeť, ktorá bola poškodená. V súlade s medzinárodným právom sa Ekvádor domáhal svojho práva na teritoriálnu suverenitu a nedotknuteľnosť svojho územia voči aktivitám ozbrojených jednotiek iných štátov, či už regulárnych alebo povstaleckých. Bezprostredná reakcia okrem toho spočívala vo

Kabinet ibero-amerických štúdií

* Filozofická fakulta * Univerzita Hradec Králové *

vypovedaní diplomatických stykov a neskoršej mobilizácii vojska na hranicu s Kolumbiou. Dôležitým aspektom v spore bolo takmer okamžité angažovanie sa Venezuely na stranu Ekvádoru. Tým sa jazýček váh vychýlil z rovnovážneho stavu do stavu nahrávajúceho Ekvádoru. Napriek tomu, diplomati oboch spomínaných krajín neboli schopní odkomunikovať naliehavosť kolumbijského porušenia územnej suverenity do takej miery, aby na pôde OAS došlo k výslovnému jednohlasnému odsúdeniu Kolumbie za jej atak.

Takticky zaujímavý prvok predviedol prezident Correa niekoľko dní od vypuknutia krízy, keď zahájil cestu po 5 krajinách regiónu s cieľom vysvetliť a objasniť pohľad svojej krajiny na udalosti. Podstatou jeho cesty bolo tlmočiť ekvádorský postoj o tom, že Kolumbia sa odhaľovaním údajov z nájdených Reyesových počítačov snaží „úmyselne a klamlivo odvieť pozornosť od problému poskytovaním absolútne nepodložených informácií.“¹⁶ Táto diplomatická ofenzíva síce našla pochopenie vo všetkých krajinách, kam zavítal, ale v konečnom dôsledku viedla len k jednému hmatateľnému dôsledku – prerušeniu stykov s Kolumbiou zo strany Nikaraguy, ktorá tak urobila „zo solidarity k ekvádorskému ľudu“ priamo počas Correovej návštevy u prezidenta Ortegu.

Ekvádor tvrdošijne presadzoval konzekvencie za akt v podaní Kolumbie, čo je celkom racionálne, keďže prejsť podobné udalosti bez hmatateľného postihu a len s verbálnym ospravedlnením by mohlo vytvoriť negatívny precedens do budúcnosti. Na druhej strane, je potrebné si uvedomiť, že „porušenie územnej suverenity a integrity Ekvádoru bolo vo svojej podstate dvojité“.¹⁷ A tak hoci prezident Correa tvrdo požadoval vyriešenie prieniku ozbrojených síl Kolumbie na územie jeho krajiny, nepredstavil svoj návrh na vyriešenie pravidelného prenikania a usídľovania sa FARC v džungliach severného Ekvádoru, čo je nemenej závažné, ak nie kritické, porušenie suverenity štátu. Sústavným opakovaním fráz o neuspokojení sa s ospravedlnením iba nafukoval vákuum vytvárané okolo východísk z krízy a vytvoril tým slepú uličku. Tá bola čiastočne prekonaná na Summite Grupo del Río, ale otázky nad bilaterálnym vzťahom pretrvávajú dodnes. Correa hral počas krízy rolu

¹⁶ <http://www.presidencia.gov.ec/noticias.asp?noid=12900&hl=true> (18.4.2008)

¹⁷ Pachano, Simón. 2008. *La violación a la soberanía ecuatoriana*. Dostupné na:

http://www.nuevamayoria.com/index.php?option=com_content&task=view&id=373&Itemid=43 (19.4.2008)

Kabinet ibero-amerických štúdií

* Filozofická fakulta * Univerzita Hradec Králové *

vášnivého obhajcu práv svojej krajiny, ktoré boli porušené, ale nepredostrel alternatívy ako prekonať začarovaný kruh protirečení.

Výsledný sumár konfliktu vystavil Ekvádoru rozporuplné vysvedčenie. Dominuje mu len sčasti naplnená túžba po kolektívnom odsúdení Kolumbie a vyvodení konzekvencií zo strany Ekvádoru, čo z neho robí zraniteľnú krajinu. Na druhej strane sa jasne ukázal silný nexus krajiny na Venezuelu, z ktorého môže profitovať v prípade budúceho vyhrotenia sa krízy. Druhou stranou tejto mince je však aj fakt, že vzťah Correu a Cháveza je len ťažko možno považovať za vzťah rovnocenných partnerov, keďže vplyv venezuelského prezidenta na svojho ekvádorského kolegu je neprehliadnuteľný. Ekvádor tak zapojením Venezuely získal i stratil. Získal dôležitého regionálneho hráča na svoju stranu, ale stratil autonómnosť vo svojich rozhodnutiach ako aj možnosť plne kontrolovať priebeh krízy, pôvodne sa vyvíjajúcej ako bilaterálnej. Zapojenie Venezuely na jeho stranu okrem toho dokumentuje ľahkú manipulovateľnosť Correu vo vzťahu k Chávezovi a robí z neho miestami až príliš oddaného spojenca. Hmatateľným dôkazom potvrdzujúcim túto skutočnosť bol vývoj ohľadom vojenskej mobilizácie na hranice s Kolumbiou, ktorý iniciovala Venezuela a otvorila tým *Pandorinu skrinku*, na čo pôvodne Ekvádor nenašiel odvahu. Následne bol pod tlakom okolností aj rozhodnutia prezidenta Cháveza viac-menej nútený tiež vyslať svoje jednotky na hranicu, čím posunul konflikt do dimenzie, ktorú by v inom prípade zrejme nevyužil.

Venezuela

Vystupovanie prezidenta Cháveza v pôvodne bilaterálnom konflikte ho prakticky zo dňa na deň premenilo na konflikt regionálneho významu. Venezuela sa hneď v prvých momentoch po oznámení úspešného ataku na tábor Raúla Reyesa zapojila do hry a pevne postavila na stranu Ekvádora. Svojimi akciami a vyhláseniami okrem toho dodala konfliktu nové rozmery. Chávez ihneď využil americkú kartu pri konštatovaní, že „Kolumbia si zvolila vojenskú cestu (vyriešenia konfliktu s FARC, poz.aut.) poslúchajúc údajné príkazy USA.“¹⁸ Okrem toho označil tento krok za tvrdý úder nie pre FARC, ale pre zajatcov v ich rukách, keďže podľa neho tento čin zasadil ranu jednaniam o humanitárnej výmene. Následná

¹⁸ <http://www.elmundo.es/elmundo/2008/03/02/internacional/1204421198.html> (18.4.2008)

Kabinet ibero-amerických štúdií

* Filozofická fakulta * Univerzita Hradec Králové *

mobilizácia jednotiek na hranicu s Kolumbiou mala byť jasnou výstrahou pre Uribeho vládu o pripravenosti Cháveza na všetky varianty konfliktného vývoja.

Podstata venezuelského postoja zostáva predmetom otáznikov aj vnútri Venezuely. Otázne je najmä to, prečo sa Chávez vôbec vmiešaval do tohto konfliktu v takej intenzívnej miere, najmä keď „bol jeho postoj jasným dôkazom o tom, na akej strane (zápasu Kolumbie s FARC, pozn. aut.) sa nachádza.“¹⁹ Medzi tamojšou opozíciou, ktorá označila jeho konanie za „vlastizradu“ a odmietla „nezodpovednú militaristickú ofenzívu proti Kolumbii“²⁰, rástli hlasy po zastavení napätia. Rovnaký prístup zaujala aj väčšina verejnosti, ktorá odmietala byť zainteresovaná v konflikte bezprostredne nesúvisiacom s ich krajinou.

Na pozadí venezuelskej pozície možno, podľa môjho názoru, nájsť dva ciele prezidenta Cháveza. Prvým z nich bolo gesto smerom navonok, do medzinárodnej arény. Smerovalo najmä do USA, ktorým Chávez svojou vojenskou mobilizáciou tlmočil pripravenosť na prípadnú konfrontáciu s využitím Kolumbie ako kľúčového amerického spojenca v regióne. Provokácia a gesto odstrašenia mali slúžiť na varovanie USA pred zasahovaním do sporu ako aj samotného politického vývoja v regióne a zároveň mali funkciu testovania vôd, keďže jedným z cieľov prezidenta bolo zistiť prípadnú reakciu zo strany Kolumbie a USA. V tomto smere však jeho akcie vyšli naprázdno, keďže Kolumbia na ne nijako vojensky nereagovala a spolu s USA si zvolila politiku chladnej hlavy. Podobne obišiel Chávez aj na pôde regionálnych fór, keďže lídri krajín latinskoamerickej komunity unisono postavili na prvé miesto myšlienku nevyhnutnosti zachovať mierové vzťahy medzi štátmi regiónu.

Druhou príčinou Chávezových politických manévrov bola snaha odpútať pozornosť obyvateľstva od komplikovanej situácie v krajine, ktorá trpí nedostatkom základných potravín a vysokou infláciou. Nezdary v projekte bolívarskej revolúcie a socializmu pre 21. storočie, ktoré sa doteraz ukázali ako nedostačujúce pre zlepšenie sociálnych podmienok života občanov, sa týmto krokom prezident snažil zakryť a nahradiť inou „titulkovou“ správou. Silnou dávkou nacionalizmu a patriotizmu, ktorý do konfliktu priniesol sa chcel prezentovať

¹⁹ Romerová, María Teresa. 2008. „*El frágil y pendular entendimiento entre Venezuela y Colombia.*“ Madrid: Análisis Real Instituto Elcano n. 40/2008. s. 4. Dostupné na: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Elcano_es/Zonas_es/America+Latina/ARI40-2008 (17.4.2008)

²⁰ <http://anteriores.lanacion.com.py/noticia-180656-2008/03/05.htm> (18.4.2008)

Kabinet ibero-amerických štúdií

* Filozofická fakulta * Univerzita Hradec Králové *

ako „ochranca“ Venezuely pred prípadným nepriateľom, ale namiesto získania podpory verejnosti len pokračoval v procese dlhodobého pádu popularity od decembrového neúspešného referenda.

Oba zámery teda Chávezovi vôbec nevyšli podľa jeho predstáv a v konflikte zostal zamotaný bez možnosti zachovať si tvár a s úctou vycúvať. Jeho image okrem toho ťažko poškodili aj skutočnosti vyplývajúce z počítačov zastreleného Reyesa, ktoré mu pripisujú finančnú a materiálnu podporu pre FARC a vo svojich detailoch sú pre Cháveza značne zraňujúce. Hoci sú počítače stále v štádiu skúmania, z informácii tiež vyplýva, že „celý proces oslobodzovania rukojemníkov bol plánovaný a koordinovaný FARC spolu s Chávezom a senátorkou Córdobovou za účelom politických ziskov.“²¹

Jedným z mála pozitívnych záverov tak pre Cháveza zostal fakt, že jeho vplyv na niektoré štáty zostáva vysoký a pôsobenie v regióne je sprevádzané podporou niekoľkých spojencov. Okrem Ekvádoru, ktorý aj v tomto spore prejavil vysokú mieru submisívnosti voči venezuelskému prezidentovi, odpovedal kladne na Chávezovo volanie aj prezident Nikaraguy D. Ortega, ktorý rovnako prerušil diplomatické styky s Kolumbiou. V jeho prípade okrem jednoznačného vplyvu Venezuely zohrali rolu aj medzinárodné súdne spory s Kolumbiou o suverenitu nad niekoľkými ostrovmi v Karibiku, ktoré týmto ožili.

Záver

Udalosti tzv. Andskej krízy z marca 2008 poukázali na niekoľko kľúčových faktorov vývoja v regióne. Okrem toho, že politická inkompatibilita režimov Venezuely a Kolumbie na takmer všetkých úrovniach *policy making* sa prejavila v tej najextrémnejšej podobe, vyplávali na povrch aj závažné zistenia o pozícii a postavení FARC vo vzťahu k štátom regiónu. Apatia a nečinnosť ekvádorskej vlády voči akciám FARC, obhajovaná „vyšším princípom“ nezasahovania, dlhodobo vedie k usadzovaniu jednotiek FARC na severe krajiny s cieľom budovania vojenských táborov pre výcvik, koordináciu a úkryt pred kolumbijskou armádou. Na druhej strane je zrejmé, že vzťahy Cháveza a guerrilly idú ďaleko za rámec humanitárneho vyjedávania a smerujú k cieľu získať pre FARC politický štatút povstaleckej

²¹ Romerová, María Teresa. 2008. „*El frágil y pendular entendimiento entre Venezuela y Colombia*.“ Madrid: Análisis Real Instituto Elcano n. 40/2008. s. 5.

Kabinet ibero-amerických štúdií

* Filozofická fakulta * Univerzita Hradec Králové *

skupiny a dostať ich za rokovací stôl ako legitímnu politickú silu. Diametrálne rozdielne interpretácie charakteru FARC zo strany zainteresovaných krajín a rôznorodý pohľad na postoj, aký by k nim mal byť uplatnený, vedú k záveru, že v regióne panuje disharmónia v otázke vzťahu k tejto guerrillovej skupine. Výsledkom toho je, že Kolumbii sa naplno odкрýva nepriaznivá panoráma boja proti FARC, v ktorom Bogotá nielen že nemôže počítať s efektívnou a konštruktívnou spoluprácou zo strany susedných krajín, ale dokonca v prípade Venezuely musí čeliť štátnej podpore pre FARC. Tieto skutočnosti, ako aj vysoká miera vzájomnej nedôvery medzi politickými lídrami krajín, spôsobujú, že v stratégii boja proti FARC bude Kolumbii od tohto momentu definitívne chýbať prvok medzinárodne koordinovanej spolupráce, ktorá sa v podobných prípadoch²² javí ako základný kľúč k úspechu.

Záveru krízy poukazujú na chybnosť Chávezovej snahy o militarizáciu konfliktu, ktorá bola odmietnutá lídrami štátov Latinskej Ameriky ako aj na dôležitosť „prezidentskej diplomacie“, ktorá sa na summite Grupo del Río stala kľúčom k ukončeniu sporov. Z krízy vplynuli aj urgentné volania po ustanovení regionálnej bezpečnostnej organizácie podľa vzoru NATO či prinajmenšom vytvorenia základného rámca pre vojenskú koordináciu a kooperáciu medzi štátmi regiónu s cieľom nájsť efektívny spôsob predchádzania podobným sporom. Definitívne ukončenie krízy je napriek pozitívnemu vývoju posledných týždňov v nedohľadne, keďže pretrvávajúca nedôvera a latentné napätia medzi susedmi zabraňujú plnej obnove diplomatickej kooperácie všetkých troch štátov. Informácie získané z Reyesových počítačov navyše v prípade verifikácie môžu spôsobiť ďalšie roztržky aj napriek tomu, že Kolumbia upustila od žaloby na prezidenta Cháveza.

²² Napríklad spoločná španielsko-francúzska kooperácia v boji proti ETA.